

3. Климов Е.А. Индивидуальный стиль деятельности в зависимости от типологических свойств нервной системы / Е.А. Климов. – Казань : Издательство Казанского университета, 1969. – 280 с.
4. Коджаспиров Г.М. Словарь по педагогике / Г.М. Коджаспиров, А.Ю. Коджаспирова. – Москва: ИКЦ «МарТ»; Ростов на Дону : Издательский центр «МарТ», 2005. – 448 с.
5. Кузьмина Н.В. Профессионализм педагогической деятельности / Н.В. Кузьмина, А.А. Реан. – Спб. : Рыбинск : Б.и., 1993. – 54 с.
6. Слостенин В.А. Педагогика. Учебное пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / В.А. Слостенин, И. Ф. Исаев, Е.Н. Шиянов; [под ред. В.А. Слостенина]. – М. : Издательский центр «Академия», 2002. – 576 с.

Экономова Э.К.

Модель профессиональной подготовки певцов к концертно-камерной деятельности

В статье автор предлагает структуру концертно-камерной деятельности певца, рассматривает структуру профессиональной подготовки певцов к концертно-камерной деятельности в высших учебных заведениях искусств, исследует сущность феномена «профессионализм певца в концертно-камерной деятельности», создает модель профессиональной подготовки певцов к концертно-камерной деятельности, а также разрабатывает педагогические условия, которые способствуют эффективности профессиональной подготовки певцов и достижению успешности в концертно-камерной деятельности..

Ключевые слова: модель, профессионализм, профессиональная подготовка, педагогическая система, педагогические условия, концертно-камерная деятельность..

Ekonomova E..K.

The vocational training model of singers to the concert-chamber activity

In the article, the author proposes a framework of the singer's concert-chamber activity, examines the structure of singers' vocational training to the concert-chamber activity in the University of the Arts, explores the essence of "the singer's professionalism in the concert-chamber activity" phenomenon, creates the singers' vocational training model to the concert-chamber activity, and develops pedagogical conditions that contribute to the effectiveness of singers' vocational training and achievement of success in the concert-chamber activity.

The author examines the singer's vocational training to the concert-chamber activity in the University of the Arts as an integral pedagogical process that is carried out within two interrelated processes: the educational process of assimilation of knowledge, abilities, and skills required for the concert-chamber music, and educational performing process. The author considers the singer's professionalism in the concert-chamber activity as an integrative education that manifests itself in the singer's readiness to the concert-chamber activity, the formation of individual style in the concert-chamber activity, professional and personal qualities required for the concert-chamber activity, and the ability to create the original artistic interpretation of music..

Additionally, the author offers pedagogical conditions. The introduction of these conditions in the educational process will promote the effectiveness of the singers' vocational training: the organization of educational process on the basis of personally oriented interaction in the triad "teacher – singer – accompanist"; the use of various organizational and methodological forms of the singers' cognitive and performing activity saturated with artistic, aesthetic, multicultural, and heuristic content; the intensification of singers' individual work in different organizational and methodological forms of cognitive and performing activity.

The purpose of singers' vocational training to the concert-chamber activity is to achieve a high level of professionalism and success in it.

Key words: model, professionalism, vocational training, pedagogical system, pedagogical conditions, concert-chamber activity.

Подано до редакції 27.03.2014.

УДК 378.14:371.133

© 2014

Лазарев М.О.

ОСОБЛИВОСТІ І ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОЇ ЕВРИСТИЧНОЇ ОСВІТИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

Автор визначає мету освіти майбутнього педагога як його готовність до успішної професійно-творчої самореалізації у різних видах і ситуаціях практичної діяльності. Розроблена для цього система евристичної освіти підтримується потужними фасилітаційними і процесуальними чинниками: вільним вибором власної освітньої траєкторії та значимих освітніх продуктів, збільшеними обсягами пізнавально-творчої роботи, постійною діалоговою взаємодією та спільними дослідницькими студіями з науковцями і вчителями. Модернізація евристичної підготовки вчителя-професіонала має враховувати кращі європейські і американські зразки педагогічної освіти..

Ключові слова: майбутній педагог, мета освіти, евристична освіта, професійно-творча самореалізація, освітній продукт, діалогова взаємодія..

Постановка проблеми у загальному вигляді... Україна XXI століття визначила освіту – і середню, і вищу – пріоритетною галуззю і основою розвитку особистості, нації і держави, а головною метою державної політики в освіті проголошено створення необхідних умов для розвитку і творчої самореалізації кожного громадянина України впродовж його життя [1].

Здавалось би, відкрито продуктивні шляхи і оптимальні важелі для ствердження нової, життєдайної, інноваційної теорії і практики навчання й виховання громадян незалежної України. Але офіційно проголошена освітня політика держави натикається на серйозні перепони і впертий спротив майже на всіх напрямках її реалізації. Насамперед, відзначимо таку потужну перешкоду інноваційним освітнім процесам, якою на сьогодні є традиційна педагогічна система з її застарілими, але живучими цільовими й організаційними стандартами, способами навчальної і виховної взаємодії. Тому й стає актуальною проблема активного й безповоротного заміщення застарілої, а тому неефективної традиційної освітньої системи – інноваційною освітою, яка відповідає

запитам і потребам інформаційного, ринкового й демократичного суспільства, сприяє творчій самореалізації кожної особистості, зокрема професійно-творчій самореалізації майбутнього і діючого педагога.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... За останні роки педагогічна наука запропонувала різні нові освітні (педагогічні) теорії і технології, які можна застосувати для створення інноваційної за своїм змістом і результатами цілісної та модернізованої сучасної освітньої системи. Серед означених ідей і відповідних технологій особливу вагу і значимість для спеціалістів викликало ґрунтовне за теоретичними підставами і достатньо випробуване практикою *евристичне навчання* (В. Андреев, А. Король, Б. Коротяєв, А. Хуторської та ін.). В основу евристичного навчання покладено ідеї навчального процесу як переважно пізнавально-творчої (евристичної) діяльності його свідомих і незалежних суб'єктів, яка має підтримуватись потужними мотиваційними і процесуальними чинниками, такими, зокрема, як установка на нову стратегічну і тактичну мету сучасної освіти – успішну самореалізацію кожного, хто навчається, можливість у зв'язку з цим вільного вибору власної конкретної мети діяльності (як правило, створення значимого для суб'єкта освітнього продукту), впровадження більшого обсягу самостійної діяльності, підтримка кожного учня і студента засобами активної діалогової, творчої і гуманістичної взаємодії з педагогом і товаришами, озброєння суб'єктів навчання доступним діагностичним інструментарієм для постійного й об'єктивного вимірювання й оцінки досягнутих результатів.

В. Андреев виокремлює три основні види евристичної діяльності в освіті студентів і школярів – навчально-творчу, науково-творчу діяльність, науково-дослідницьку. Основною одиницею навчально-творчої технології В. Андреев слідом за відомими українськими дидактами Б. Коротяєвим і В. Лозовою, вважає навчально-творчу задачу, за допомогою якої педагогу вдається створити проблемну ситуацію, прямо чи опосередковано задати мету, умови та вимоги навчально-творчої діяльності [2]. Автор провідною метою нової технології вважає формування творчих здібностей особистості, вводить нові, специфічні для пізнавально-творчої технології принципи й методи. Серед них – принципи співтворчості педагога й учня, єдності саморозвитку і рефлексії, мобілізації та релаксації особистості, управління і самоуправління навчальною діяльністю. Важливим здобутком ученого можна вважати розробку та впровадження ним і представниками його наукової школи принципу особистісної значимості навчально-творчої діяльності. Даний принцип спирається на відому в психології закономірність, з'ясовану ще в працях американських дослідників А. Маслоу [6] і К. Роджерса [7], згідно якої будь-яка людська діяльність за рівних умов тим ефективніша, чим вона більш значима для особистості.

Новизну і цінність для побудови системи евристичного навчання являють теоретичні і методичні розробки *нормативної* пізнавально-творчої діяльності, «що здійснюється на осмисленому рівні планомірним шляхом і творчо – методом руху від абстрактного до конкретного. Нормативна творча діяльність протиставляється творчій діяльності методом спроб і помилок на неусвідомленому рівні, емпіричним шляхом» [8]. Така діяльність спрямована на детальне освоєння й застосування у процесі пошуку незнайомого механізмів і прийомів евристичної діяльності – аналіз через синтез, асоціативний механізм, механізми взаємодії інтуїтивного й логічного, система евристичних запитань тощо.

Евристичне навчання, на думку А.Хуторського, повинно зробити первинними ті цілі та задачі, які студенти й учні поставлять (створять) для себе самі. Роль педагога – допомогти їм в осмисленні й формулюванні своїх цілей, забезпечити наступний супровід діяльності для їх досягнення [10, с. 55]. Крім принципу особистісного цілепокладання, А. Хуторської в евристичному навчанні обстоює принцип первинності освітньої продукції учня (студента) і принцип продуктивності навчання: головним орієнтиром навчання є особистісне освітнє прирощення учня, яке складається із його внутрішніх та зовнішніх освітніх продуктів навчальної діяльності.

Позитивно сприймаючи істотний прогрес в розробках теорії і практики евристичної освіти та дидактичної евристики, ми разом з тим не можемо не звернути увагу на недостатньо досліджені особливості й можливості цього виду освіти й навчання, а також на цілу низку нерозв'язаних суперечностей, які проявляються насамперед при побудові й застосуванні різних моделей цього виду навчання.

Формулювання цілей статті... У зв'язку з означеною проблемою сформульовано мету даної статті: виявлення недостатньо досліджених дидактичних особливостей та явних і прихованих суперечностей евристичної освіти майбутніх педагогів, розв'язання яких допоможе підвищити якість підготовки майбутнього вчителя-майстра, творця і дослідника.

Виклад основного матеріалу дослідження... Передусім, на нашу думку, варто внести більшу ясність у мету професійної освіти сучасного педагога у світлі новітніх досягнень вітчизняної і зарубіжної філософії освіти та психолого-педагогічних наук. Якщо орієнтуватись на загальну мету освіти, представлену у Національній доктрині розвитку освіти України до 2025 року, – створення умов для розвитку і творчої самореалізації підростаючої особистості, – то логічним стане виявлення мети професійної підготовки вчителя саме у цій площині. Дійсно, мета підготовки вчителя як професійного педагога має, з одного боку, бути співвіднесеною із загальною освітньою метою, відображати її сутнісний сенс і зміст, а з іншого, відзначатися певними специфічними особливостями, характерними саме для педагогічної професії.

Спираючись на дослідження зарубіжних і вітчизняних вчених (А. Маслоу, К. Роджерс, Л. Толстой, А. Макаренко, В. Сухомлинський, М. Амосов, І. Бех, І. Зязюн та ін.), власні дослідження й досвід, ми коротко визначаємо мету освіти як сформовану готовність і здатність дитини, підлітка, юнака до творчої самореалізації, тобто до особистісного і соціального самозростання власних сутнісних сил. Сам процес творчої самореалізації можна розглядати як свідомий глибинний і потужний процес саморозвитку, самозростання, самовдосконалення домінуючих якостей підростаючої людини – її задумів, потреб, творчих здібностей, умінь, життєвих цінностей та ідеалів. Самореалізація власного творчого потенціалу як головного ресурсу особистості – це усвідомлений самостійний виконавчо-результативний процес її творчого самозростання у процесі освіти і самоосвіти, самовиховання і творчої діяльності, самоаналізу і самооцінки. Успішність самореалізації визначається конкретними творчими продуктами цього процесу – зовнішніми (підготовлені розповіді, доповіді, твори, реферати, вірші, виступи, статті, створені пристрої, проекти тощо) і внутрішніми (розвинуті творчі мотиви, здібності, уміння, цінності тощо). Основною умовою успішної самореалізації сутнісних сил людини можна вважати слідом за Л.Толстим, А.Маслоу, К.Роджерсом її творчу діяльність як найбільш бажану для неї і безумовно найбільш продуктивну [6; 7].

Спираючись на представлене загальне визначення творчої самореалізації підростаючої особистості як провідної життєвої мети, бажаного для суспільства і людини результату освіти, ми зробили спробу визначити особливості даної категорії стосовно майбутнього педагога у процесі його професійної підготовки.

У короткому викладі мета освіти педагога визначається нами як створення достатніх соціально-педагогічних умов для його готовності (вмотивованості і постійної здатності) до успішної професійно-творчої самореалізації у різних видах і ситуаціях практичної діяльності з навчання й виховання учнів. Що ж являє така готовність у смислосмістовному аспекті? За 4 – 5 років (за позитивної підтримки наставників і всього соціально-освітнього довкілля) майбутній учитель має пройти достатню школу підготовки до успішної, переможної професійної самореалізації і насамперед сформуванню власну продуктивну «Я-концепцію» людини і суб'єкта професійної діяльності, тобто конкретний і динамічний стан постійного самозростання від «Я-реального» до «Я-перспективного» (ідеального) на основі самовизнання, самопізнання і самодіагностики, самообмеження і свободи побудови власної гідності й оригінальності, самопрогнозування і самостійного розв'язання життєвих і освітніх суперечностей, досягнути розкріпачення своїх (як правило, потужних) інтелектуальних і творчих можливостей для здійснення елітарних (досі для нього недосяжних) професійно-творчих задумів, планів, проектів.

Означені досить амбітні, але життєво необхідні для сучасної школи параметри пізнавально-творчої самореалізації учителя й викладача не можуть бути досягнуті у рамках існуючої традиційно-авторитарної, за виразом Пауло Фрейре [9], передавальної та монологічної за своїм змістом, системи освіти. Реальним і, скажемо прямо, досяжним на сьогодні антагоністом такої освіти виступає освіта евристична. Коротке співставлення цих двох систем показано на таблиці 1.

Провідна, найважливіша і найперша особливість евристичної освіти – це її постійна опора на природний і центральний стрижень зростаючої особистості. Йдеться про її творчий потенціал. Надбання світової (Г. Песталоцці, Г. Дістервег, Р. Бернс, А. Маслоу) і вітчизняної (Г. Сковорода, К. Ушинський, С. Русова, В. Сухомлинський) педагогіки, практика тисяч українських і зарубіжних педагогів дозволяють з певністю говорити про необхідність пріоритету у вищому і середньому навчальному закладі творчої праці відносно праці репродуктивної. Підґрунтям для такого висновку є передусім парадоксальний для багатьох й одночасно очевидний факт: людська родова природа така, що творчість, тобто розбудовча, дослідницька, художня діяльність для підростаючої людини первинна, а репродукція, або, за словами Л.Толстого, реміснична робота, тобто відтворення готового, повторення, заучування – вторинна, вона менш приваблива й захоплююча, менш природна, хоча й, безперечно, у певних межах неминуча й необхідна. Реально здійснена в освіті творчість розвиває вищі здібності людини – уяву, кмітливість, натхнення, критичність, прогностичне мислення, захопленість працею. Авторитарна школа ж, навпаки, на думку того ж Л. Толстого, старанно й вперто розвиває насамперед напівтваринні якості – слухняність, напругу, страх, тривожність.

Враховуючи в цілому несприятливі на сьогодні умови для творчої діяльності професійного спрямування і достатньої творчої взаємодії викладачів і студентів (дефіцит часу на психолого-педагогічну підготовку, слабка методична, інформаційно-комп'ютерна, аудиторна забезпеченість самостійної праці, скасування академічного часу для керівництва викладачами самостійною роботою та ін.), в експериментальному плані було здійснено ряд заходів для реорганізації кредитно-модульного навчання. Впроваджено детальне планування всіх тем з предмету за принципами й етапами евристичного навчання (у рамках кредитно-модульної його організації).

Для своєчасного і якісного виконання цієї роботи кожний викладач кафедри щорічно готує детальні й варіативні розробки не більше 1-2 тем робочої програми з предмету і захищає їх на науково-методичному семінарі кафедри. Зведена робоча програма дисципліни в її інваріантному вигляді обговорюється й затверджується як базова основа для робочих програм викладачів відповідно до спеціальностей і факультетів, що обслуговуються кафедрою.

Основні характеристики традиційної та евристичної освіти

№ n/n	Традиційно-авторитарна освіта	Інноваційна евристична освіта
1	Мета	
	«формування всебічно, гармонійно розвиненої особистості» з одночасним приведенням її за будь-яку ціну до «спільного знаменника» – зразка-ідеалу нормативного типу поведінки та відносин у даному суспільстві (без зваження на індивідуальні можливості, без чітких критеріїв і діагностичного вимірювання результатів діяльності)	забезпечення розвитку і творчої самореалізації сутнісних, домінантних для кожної особистості якостей (власних мотивів, здібностей, умінь, моральних і громадянських цінностей та рис), результатів конкретної діяльності, які можна на чіткій діагностично-критеріальній основі виміряти, оцінити, спрогнозувати шляхи і способи їх вдосконалення
2	Принципи	
	<ul style="list-style-type: none"> – ствердження суб'єкт-об'єктних стосунків між педагогом і вихованцями; – опора на безсумнівні авторитет, правоту і безпомилковість обраних дій педагога та необхідність для учнів репродуктивно наслідувати зразки його поведінки й діяльності; – обов'язковість колективного осудження та адміністративних покарань за порушення встановленого порядку і дисципліни; – безперечне виконання всіма загальної (недиференційованої) мети діяльності (навчальної чи виховної), поставленої педагогом без врахування вимог особистісного і природовідповідного підходів до мети діяльності і способів її досягнення; – діагностика й оцінювання учнів (студентів) за кількістю засвоєних знань та умінь з програмних дисциплін переважно репродуктивного характеру 	<ul style="list-style-type: none"> – ствердження суб'єкт-суб'єктних стосунків між усіма учасниками освітнього процесу; – сприяння успішному особистісному зростанню й самореалізації творчого потенціалу учнів і студентів; – опора на діалогову взаємодію з ними й свідому допомогу у виборі значимої для них мети, способів діяльності та оцінки результатів; – відмова у більшості випадків від покарань та колективного осудження окремих осіб, заміна адміністративних заходів більш ефективними способами гуманістичного педагогічного впливу; – навчання учнів способів особистісного цілепокладання у відповідності з індивідуальними інтересами і можливостями; – принцип фасилітації (постійна підтримка, співпереживання, віра в успіх щоб там не було, доброзичливий вплив на самозростання й самовдосконалення особистості, опора на її позитивні риси й цінності); – самооцінка й педагогічна оцінка учнів і студентів переважно за результатами створених ними і значимих для них продуктів пізнавально-творчого характеру за визначеними й освоєними кількісними та якісними критеріями
3	Основні способи навчальної діяльності	
	<ul style="list-style-type: none"> – переважно репродуктивно-пояснювальні методи і дії за зразками педагога; – переважання монологічних методів і репродуктивної діяльності, відсутність навчання діалогової взаємодії, тому постійний дефіцит продуктивної співпраці і взаємонавчання; – недостатнє оволодіння сучасними діагностично-критеріальними засобами і способами вимірювання, контролю й самоконтролю навчальної діяльності 	<ul style="list-style-type: none"> – переважно евристична діяльність (переосмислення і трансформація викладеного вчителем і підручником матеріалу, виконання пошукових, реконструктивних, конструктивних і креативних завдань з використанням діалогових, інтерактивних методів і прийомів, прогнозування, проектування, конструювання особистісно значимих освітніх продуктів з елементами репродуктивних дій лише на початку освоєння нового матеріалу); – систематичне освоєння культури діалогу і діалогової взаємодії, наукової діагностики й оцінки навчальних досягнень

Забезпечується необхідна взаємодія викладача й студентів для поступового освоєння основних методів і механізмів пізнавально-творчої діяльності (наукове спостереження, аналіз і синтез, трансформація теоретичних та емпіричних знань, діагностика, прогноз і проектування тощо). Наприклад, вже під час лекції студенти під керівництвом викладача на основі проблемних запитань, аналізу свого минулого досвіду і знайомства з заданою літературою створюють певну картину своїх вихідних (стартових) знань, уявлень, оцінок тої нової теми, яка стала

предметом лекційного заняття. Лише після короткого узагальнення одержаної інформації і висновків щодо позитивних знахідок студентів, створивши певне мотиваційне підґрунтя, викладач представляє основні проблеми названої теми з явними і схованими в них суперечностями, їх наукову розв'язку з аналізом різних теоретичних підходів і концепцій. Як правило, на суд аудиторії виносяться лише провідні і найбільш складні проблеми навчального матеріалу. Після словесного і схематичного узагальнення нової наукової інформації, студенти вправляються в освоєнні творчого методу трансформації щойно одержаних теоретичних знань, відповідаючи письмово на 3-4 запитання викладача і формулюючи значиме власне запитання. Такі прийоми організації пізнавальної діяльності забезпечують більш високу зосередженість і увагу, спрямовують майбутніх учителів творчо осмислювати матеріал, вести інтенсивний пошук своєї (трансформованої) версії визначення понять, законів, тлумачення фактів, подій, суперечностей, різних наукових позицій, характеристик одного явища тощо.

Студенти заздалегідь одержують конкретні завдання, список літератури і методичні рекомендації для підготовки залікових творчих продуктів. Викладачі при цьому сприяють вільному вибору теми роботи з запропонованого переліку і її обов'язкової конкретизації кожним студентом. Наприклад, при написанні творчороздуму чи педагогічної розповіді студенти, орієнтуючись на задані напрями, за власним уподобанням формулювали тему, конструювали її план і зміст. Кількість залікових продуктів на семестр була встановлена не більше 4-5 (у відповідності з кількістю вивчених навчальних модулів), включаючи виконання тестових завдань з вивченого теоретичного матеріалу, складання й розв'язання професійних задач. Принципи евристичного навчання вимагають, щоб оцінка за семестр (рік) складалася на основі якості залікових продуктів. Кожний з таких продуктів (теоретична доповідь, твір, розповідь, евристична бесіда, проект колективної творчої справи, модульна розробка навчальної теми з шкільного предмету тощо) забезпечується чітким діагностичним інструментарієм (що характерно для евристично-модульної організації занять): викладач разом зі студентами до кожного продукту діяльності розробили систему критеріїв і показників, що відповідають певному рівню навчальних досягнень – високому (креативному), достатньому (евристичному), середньому і початковому (за 12-бальною шкалою). Тому планування, проектування і виконання будь-якої залікової роботи вже заздалегідь детермінується обраними рівнями досягнень і чіткими, прозорими, доступними для студентів критеріями їх якості. Треба відзначити, що при практичній реалізації діагностичного підходу до самостійної пізнавально-творчої праці студентів, що є обов'язковим атрибутом евристично-модульної технології, ми зустрілися з серйозною проблемою: практично жоден із запланованих залікових продуктів педагогічної діяльності не мав достатнього науково-діагностичного забезпечення. Знайдені в літературі, на сайтах Інтернету, у практичному досвіді діагностичні показники якості окремих видів роботи і педагогічних методів виявились досить приблизними, не розгорнутими і, головне, не зрозумілими для студентів. А мова йшла не про дрібниці, а про головні форми і методи діяльності вчителя: про його розповідь у класі, пояснення, евристичну бесіду з учнями різних класів, доповідь, дискусію, диспут, проект сучасного уроку чи виховного заходу, розв'язання дидактичної чи комунікативної задачі, експериментальне дослідження тощо.

Оволодіння дослідницькими методами – і діагностичними, і формувальними, – особливо уміннями змодельовувати і здійснити хоча б нескладний за обсягом і метою дидактичний чи виховний експеримент (який об'єднує цілий комплекс дослідницьких методів) – важливе і непросте завдання педагогічних університетів. Ми переконались, що майбутні педагоги можуть успішно сформувати дослідницькі уміння лише в умовах постійної, глибокої і компетентної співпраці кафедри і загальноосвітнього закладу на базі спільних і актуальних для обох сторін науково-дослідних проектів.

У такому разі студенти постійно і творчо включаються у науково-педагогічну діяльність інноваційного ґатунку, тому що стають не зовнішніми свідками, а безпосередніми учасниками експериментальних пошуків разом з викладачами й учителями нових технологій виховної і навчальної роботи.

Оптимальність такої форми підготовки майбутніх учителів як дослідників і професіоналів-практиків підтверджує довготермінова спільна науково-дослідна робота кафедри та експериментальної загальноосвітньої спеціалізованої школи № 25 м. Суми. Протягом останніх років учасники експерименту – викладачі, вчителі, аспіранти, студенти (майбутні бакалаври та магістри) – ведуть за спеціальною програмою спільний пошук та експериментальне й практичне випробування технологій інноваційної на сьогодні евристичної освіти з метою розвитку та успішної самореалізації провідних пізнавально-творчих умінь школярів та професійно-творчих умінь майбутніх педагогів – основи їхньої фахової компетентності.

За останні роки основним результатом педагогічної практики студентів став їх публічний захист на засіданні науково-методичної ради школи підготовлених професійно-творчих продуктів – модульних розробок системи уроків з певного фаху, оригінальних сценаріїв виховної творчої справи, результатів проведеного експерименту із впровадження евристичних освітніх технологій.

Разом з тим, проведене експериментальне дослідження виявило, що існуючі навчальні плани та організаційні основи університетської педагогічної освіти на сьогодні не створюють необхідних можливостей та умов для проведення ефективної неперервної педагогічної практики (методичної і науково-дослідної) майбутніх

учителів, які б могли не час від часу, а постійно працювати поруч з майстрами-новаторами, будувати й реалізовувати разом з ними на основі інноваційних педагогічних ідей власні проекти навчальної і науково-дослідної діяльності, створювати дипломні і магістерські роботи. Здобутий досвід в експериментальній школі виявив, що в продуктивній і постійній співпраці конче зацікавлені і вчителі, які весь час переконуються, що конструктивна робота з педагогічною молоддю, завзяті дискусії з майбутніми бакалаврами і магістрами щодо впровадження конкретних інновацій у нові стратегії освіти сучасного підростаючого покоління, надають і молоді, і майстрам нового натхнення, нових сил, нових смислів значимості і привабливості педагогічної праці. Не випадково і керівництво ССШ № 25 (директор – учитель-методист Л.В. Голуб, її заступники й одночасно керівники окремих напрямів експериментальної роботи – вчителі-методисти Н.М. Синяговська, Л.М. Крившенко), і вчителі-експериментатори навчального закладу відзначають активний внесок студентів і викладачів педуніверситету у зміст і результати здійснюваного фундаментального педагогічного експерименту. Багато спільних науково-методичних розробок учителів і студентів інституту педагогіки і психології нашого університету стали дійсно інноваційним проривом у створенні оригінальних моделей евристичного навчання, справжньою окрасою багатого фонду методичного кабінету школи – кращого у місті Суми.

Спільна праця викладачів, студентів університету, керівництва і вчителів навчального закладу очевидно висвітлює не тільки позитивні результати об'єднаних сил університету і школи в успішній реалізації значимого й актуального педагогічного експерименту, але й виявляє серйозні і на сьогодні не вирішені проблеми, що насамперед стосуються якості підготовки майбутнього вчителя – професіонала і творця.

Сучасний навчальний процес ще не став, але має стати в основному пізнавально-творчою (евристичною) діяльністю всіх його суб'єктів (учнів, студентів, педагогів). Конкретно – це освоєння процедур самостійної пошукової (знаходження нового до вже освоєного), реконструктивної (створення нових знань з уже відомих фрагментів), креативної (створення принципово нового і значимого для особистості продукту). Репродуктивна діяльність (запам'ятовування правил, законів, формул, алгоритмів) підпорядкована пізнавально-творчим (евристичним) процедурам, кінцевою метою яких є створення нових особистісно значимих для учня (студента) освітніх продуктів. Означені освітні продукти (твори, проекти, розповіді, статті, рецензії, серії пізнавальних запитань, власних визначень, висновків, узагальнень тощо) і є конкретними показниками успішності творчої самореалізації майбутнього педагога (як основної її мети). Тому й оцінювання кожного має відбуватися не за озвученими знаннями правил, положень, запам'ятованих фактів, а за створеними особистістю цілісними освітніми продуктами, де й використано необхідні елементи знань та умінь.

Освіта стає справді евристичною і результативною за головної умови – досягнення пізнавально-творчої, доброзичливої, майстерної взаємодії наставника й учнів, викладача і студентів. А це реально, якщо насамперед педагог оволодіє культурою сучасного цивілізованого й гуманістичного діалогу, подолає основну біду діалогу традиційного, коли запитує педагог, а студенти й учні приречені тільки відповідати, не маючи ні прав, ні умінь самим ставити власні запитання. Наші дослідження, роботи науковців і вчителів (В. Лозова, К. Лазарева, І. Проценко, Т. Плохута, Л. Крившенко) безперечно доводять необхідність суттєво вдосконалювати діалог з учнями і студентами насамперед за рахунок освоєння останніми основ запитальної діяльності (бажань та умінь ставити пізнавальні запитання на всіх етапах навчання, конструювати за допомогою системи запитань необхідні освітні продукти, створювати серію запитань для успіху дискусій, диспутів, діагностики результатів діяльності. Сьогодні у складному, суперечливому світі ризиків і непередбачуваного майбутнього будь-яку складну й значиму для нас проблему у побуті, виробництві, освіті можна вирішити лише за допомогою постановки системи сутнісних запитань (достатніх за кількісними і якісними показниками) як пускового механізму для успішного виявлення суперечностей та їх подальшого розв'язання у процесі активної діалогової взаємодії зацікавлених осіб.

Виявлено, що за сприятливих педагогічних умов (мотивації до постановки запитань, освоєння типових запитань до певних текстів, надання ініціативи учням і студентам постійно використовувати логічний ряд запитань для побудови описів, оповідань, творів та інших навчальних продуктів) більшість учнів з великим бажанням і достатньою швидкістю оволодівають способами сучасного діалогу та його основою – власними уміннями правильно запитувати і відповідати. Якщо на старті здійсненого експерименту лише 18,5% дітей початкових класів змогли адекватно сформулювати свої запитання до основних характеристик указаних видів текстів, то при виконанні заключної контрольної роботи вже 84% школярів спромоглися без помилок відобразити в поставлених запитаннях усі сутнісні особливості запропонованих текстових матеріалів, продемонструвавши високий і достатній рівень володіння уміннями оперативного й правильно добирати потрібні запитальні слова і речення [5, с. 164].

Випробувана в експерименті дидактична модель формування професійно-творчих умінь майбутнього педагога за допомогою евристичного діалогу та його основи – вмілої запитальної діяльності – підтвердила припущення про те, що оволодіння професійно-творчими вміннями виявляється успішним, якщо забезпечити: а) готовність викладачів вищої школи до евристичної діалогової взаємодії на всіх етапах навчального процесу; б) систематичне навчання студентів компетентної, гуманістичної діалогової діяльності (запитальної, інтерактивної, дискусійної, діагностичної) для

розв'язання значущих для них евристичних завдань; в) активне й систематичне використання евристичного діалогу у вищій школі при створенні освітніх продуктів – основного результату навчальної діяльності й професійної самореалізації майбутніх педагогів.

Результати експерименту засвідчили, що у студентів відбулися суттєві позитивні зміни в уміннях самостійно створювати освітні продукти в процесі евристичної діалогової взаємодії; переважна частина студентів у процесі експериментальної роботи сформували достатні професійно-творчі вміння (інтелектуальні, конструктивні, організаторсько-регулятивні, діалогічно-евристичні).

Разом з тим виявлено, що частина студентів (хоч і незначна) навіть після ґрунтовного навчання діалогової взаємодії не досягли достатнього рівня сформованості зазначених умінь. Основними причинами такого явища стали наслідки традиційного репродуктивно-монологічного навчання: недостатня розвиненість пізнавально-творчого мислення, традиційна відсутність ініціативи ставити викладачеві власні запитання і вести змістовний діалог, неспроможність здійснювати на достатньому рівні діагностику, аналіз виконаної роботи, корекцію допущених помилок.

Щоб розв'язати означені та інші суттєві проблеми, здійснити справжню модернізацію професійної освіти, перехід її на евристичні і дослідницькі основи, педагогічні університети за допомоги й підтримки Міністерства освіти і науки, НАПН України мають нормативно закріпити у діючих і майбутніх навчальних планах безперервну практику студентів як навчально-дослідницькі студії з педагогіки, педагогічної творчості і майстерності (з виділенням, наприклад, одного дня на тиждень для такої діяльності у кращих навчальних закладах). Варто твердо закріпити в типових навчальних планах, крім виробничої, також навчально-педагогічну практику з педагогічних дисциплін на 2 і 3 курсах з відривом від навчання протягом двох тижнів, а для бакалаврів і магістрів передбачити в навчальних планах обов'язкову переддипломну наукову школу випускника з вивченням спецкурсів з інноваційних освітніх технологій і підготовкою дипломного науково-експериментального твору на базі експериментальних майданчиків і лабораторій.

Думається, що педагог вищої школи вже сьогодні заслужив право на більшу увагу до умов своєї праці, на узаконення в певних рамках його спільної і конче необхідної індивідуальної і групової роботи зі студентами у позааудиторний час як важливої частини його академічного навантаження. Це можна здійснити без додаткових витрат академічних годин, за рахунок доцільного розподілу аудиторних і позааудиторних занять. Наприклад, на лекцію витратити не дві академічних, а одну астрономічну годину, збережений таким чином час запланувати на керівництво самостійною роботою студентів – навчальною чи дослідницькою. Загальна ж кількість навчального навантаження на 1 викладацьку ставку має скоротитись уже в найближчий час до 500-600 годин. Без таких заходів будь-які інноваційні технології підготовки справжнього вчителя-професіонала не стануть достатньо результативними. Це зайвий раз підтвердив наш науково-дослідний експеримент, який ведеться на громадських засадах майже 10 років.

Висновки... У проведеному дослідженні виявлено, що мета підготовки сучасного вчителя як професійного педагога має, з одного боку, бути співвіднесеною із загальною освітньою метою, відобразити її сутнісний сенс і зміст (розвиток і творча самореалізація особистості), а з іншого, відзначатися певними специфічними особливостями, характерними саме для педагогічної професії. Тому основну мету освіти майбутнього педагога визначено як його готовність до професійно-творчої самореалізації у різних видах і ситуаціях практичної діяльності.

Основою створеної і запровадженої авторської системи підготовки майбутнього вчителя до професійно-творчої самореалізації стали ідеї і технології евристичної освіти, яка передбачає в основному пошуково-дослідну, проектну, конструктивну, креативну діяльність свідомих і незалежних освітніх суб'єктів. Підготовка творчого вчителя в евристичній освіті має підтримуватись потужними фасилітаційними і процесуальними чинниками.

У статті розкриваються необхідні напрями евристичної освіти: організація на нових засадах пізнавально-творчої і дослідницької роботи студентів, їх взаємодія з науковцями і вчителями-експериментаторами, освоєння професійних умінь у процесі створення значимих для них освітніх продуктів.

Пропонуються невідкладні заходи для розв'язання виявлених суттєвих проблем у підготовці майбутніх освітян, зокрема, створення інноваційного й демократичного освітнього середовища із впровадженням основних вимог сучасної евристичної освіти: надання справжніх академічних свобод студентам і викладачам, перенесення акцентів з репродуктивно-передавальної до евристично-дослідницької діяльності, створення мотиваційних і організаційних умов для творчої самореалізації суб'єктів освітнього процесу.

Література

1. Національна доктрина розвитку освіти. – Освіта. – 2002. – № 26. – 24.04 – 1.05.
2. Андреев В.И. Диалектика воспитания и самовоспитания творческой личности / В.И. Андреев. – Казань : Изд-во Казанского университета, 1988. – 240 с.
3. Громова Н.В. Творча самореалізація старшокласників в евристичному навчанні предметів гуманітарного циклу./ Н.В. Громова –

- Автореф. дис... канд. пед. наук. –Харків, ХНПУ, 2010. – 20 с.
4. Добрянський Ігор. Сучасні тенденції розвитку вищої школи: соціокультурний, регіональний та особистісний аспекти / Ігор Добрянський // Вища школа. – 2004. – № 1. – С. 26-27.
 5. Лазарева К.С. Формування у молодших школярів умінь ставити запитання у процесі оволодіння описовими знаннями... Дис. канд. пед. наук. / К.С. Лазарева – Харків, ХНПУ, 2013. – 210 с.
 6. Маслоу А. Самоактуалізація личности и образование / Пер. с англ. / А. Маслоу. – Киев-Донецк : Институт психологии Украины, 1994. – 52 с.
 7. Rogers C. A theory of therapy, personality and interpersonal relationship, as developed in client – centered framework // Psychology: A Study of a Science. 1959.Vol. 3.
 8. Тряпицына А. А. Организация творческой учебно-познавательной деятельности школьников / А. А. Тряпицына. – Ленинград : Ленинградский государственный педагогический институт имени А. И. Герцена, 1989. – 92 с.
 9. Фрейре, Пауло. Педагогіка свободи: демократія і громадянська мужність /Пер. з англ. О. Дем'янчука / Пауло Фрейре. – К. : Вид. дім «КМ Академія», 2004. – 124 с.
 10. Хуторской А. В. Дидактическая эвристика. Теория и технология креативного обучения / А. В. Хуторской. – М. : Изд-во МГУ, 2003. – 416 с.

Лазарев Н.Е.

Особенности и проблемы эвристического образования будущих педагогов

Автор определяет цель образования будущего педагога как его готовность к успешной профессионально-творческой самореализации в разных видах и ситуациях практической деятельности. Разработанная для этой цели система эвристического образования поддерживается действенными фасилитационными и процессуальными факторами: свободным выбором образовательной траектории и значимых образовательных продуктов, увеличением объема познавательно-творческой работы, постоянным диалоговым взаимодействием и совместными исследовательскими работами с учеными и учителями. Модернизация эвристической подготовки учителя-профессионала должна учитывать лучшие европейские и американские образцы педагогического образования.

Ключевые слова: будущий педагог, цель образования, эвристическое образование, профессионально-творческая самореализация, образовательный продукт, диалогическое взаимодействие..

Lazarev M.E.

Features and problems of heuristic education of future teachers

The author defines the purpose of the education of the future teacher of the modern national school as his willingness (sufficient motivation and well-developed ability) to successful professionally-creative self-fulfillment in various types and situations of practical training and education. Ideas of the educational process as mainly heuristic (search-research, design, constructive, creative) activity of conscious and independent subjects of education are put on the basis of established and embedded authoring system for training future teachers to professional creative self-realization. Training is supported by powerful motivational and procedural factors such as: the free choice of their own educational trajectory, the specific goal and tasks of the independent activity to create a meaningful product for the subject of the educational process; increase in the volume and options of individual cognitive creative work; ongoing support of every student through humanistic dialogue interaction, collaborative research studies with teachers, colleagues, teachers at schools; arming subjects of learning affordable diagnostic tools for continuous and objective measurement, evaluation, and improvement of the achieved results. Students are included in scientific and pedagogical activity of the innovation quality of teachers and teachers at school and become direct participants in the creation of new technologies for education and training. It is proved that teachers are extremely interested in productive cooperation because they virtually made sure that constructive work with teaching youth, avid discussion with them offer both young and the masters the new inspiration, new force in the creation and implementation of innovative educational ideas and technologies.

Heuristic preparation of future teacher as a master, a creator, a researcher to a successful creative self-realization requires substantial restructuring of the national university teacher education, in particular, its organizing according European and American universities with their priorities for joint research studies teachers and students, the development of better domestic and foreign experience, continuous professional and research students from recognized artists, creative development and use of innovative educational technologies.

Key words: future teacher, the purpose of education, heuristic education, professional and creative self-realization, innovative educational technology, educational product, dialogue interaction.

Подано до редакції 10.04.2014.

УДК 371.134+811(07)

© 2014

Мамчур Є.А.

**ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ**

У статті через теоретичний підхід до визначення понять «аксіологія», «цінність», «ціннісні орієнтації» у філософській, психологічній та педагогічній площинах осмислено специфіку професійних цінностей майбутніх учителів іноземної мови. Доведено, що ціннісні орієнтації є однією з важливих характеристик особистості, а їх розвиток – одним із завдань професійної підготовки майбутнього вчителя у вищому навчальному закладі. За таких умов формування ціннісних орієнтацій майбутніх учителів іноземної мови автор розглядає в контексті задоволення професійних потреб, усвідомлення ними загальнолюдських ідеалів і цінностей педагогічної діяльності.

Ключові слова: аксіологія, цінність, ціннісні орієнтації, професійно-ціннісні орієнтації, майбутній учитель іноземної мови.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Суттєвою рисою сучасної дійсності є постійні зміни, перетворення нашого сьогодення. Ці перетворення стосуються широкого впровадження в наше життя новітніх